

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 3	Стр. 1021-1034	Ниш	јул - септембар	2009.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 78.071.1 : 929 Marinković Đ.

Прегледни научни рад

Примљено: 31.1.2009.

Ранко Јаковљевић

Кладово

ТАМО ДАЛЕКО – ОПУС ЂОРЂА МАРИНКОВИЋА

Резиме

Попут бројних талентованих Срба почетком XX века, Ђорђе Маринковић је своју каријеру везао за Француску. Низ популарних музичких дела чији је он аутор, резултат је покушаја уклапања инспирисања родним крајем у модерне трендове изражавања. Овај рад приказује његове могуће породичне корене, питање ауторства култне српске песме “Тамо далеко” и стваралаштво у Француској.

Кључне речи: Ђорђе Маринковић, *Тамо далеко*, музика, цитра, Кључ, Париз

Корбовски корени

Породица Маринковић староседелачка је у кладовском Доњем Кључу с обзиром да су, по казивању деведесетпетогодишњег мештанина, забележеном 1921. године, стриц Ђорђе, као и пре њега прадед Преда, били свештеници у селу Корбову, а припадали су једном роду са Живицанима, Шимуловићима, Димитрештима и Урзикањима, чији је патрон-заштитник света Петка¹. Подаци о свештеничком позиву лица на подручју Кључа до 1834. нису садржани у евиденцији

¹ Коста Јовановић, *Неготинска крајина и Кључ – насеља и порекло становништва*, репринт издање у *Баитиник*-у бр. 4, Неготин, 2001, с. 225. Према овом казивачу из породице Маринковић, дед му је био “војник” кад и Јован Челенка, о којем се пак бележи како је “са сестром био заробљен, али су га откупили, а сестру су Турци одвели у Азију и превели у ислам” – фусноте 143. и 142. Ако се Јовановићева констатација да је казивач имао 95 година узме као прецизна, онда то не би био Данило Маринковић, једина пописана одрасла мушка особа са овим презименом у Корбову 1863. године. О њему пописивач из 1863. наводи: Данило Маринковић, земљеделац, стар 45 година (из чега се да извести закључак да је рођен 1818. године, или 1817, пошто је попис можда рађен и 1862), домаћица Јона 30 година, син Војко 3 године – *Попис становништва и имовине Срза кључког из 1863. године*, Неготин, 2005, с. 287, р. бр. 65.

Српске православне цркве јер је овај крај изузет из видинске црквене управе тек 1834. године. Тај црквени протокол не обухвата ни евентуално православно српско свештенство на Корбовском острву које је припало Влашкој, нити српско свештенство на суседном влашком подручју, месту честих миграција овдашњег становништва, што не искључује основаност тврдњи о традицији свештеничког позива међу припадницима фамилије Маринковић. Утолико се чини важним податак установљен приликом испитивања порекла становништва Кладова 1921-1923. године, да има четири куће Маринковића, чији је заштитник свети Археанђел Михаило, а сви су пореклом са Корбовског острва.²

У другој половини XIX века међу кључким свештенством у три села помиње се презиме Маринковић. Парох Велике Врбице, села ситуираног десетак километара узводно од Корбова, почев од 1883. године био је Петар М. Маринковић, који је 1888. објединио службовање у том месту и у Рткову.³ Свештеникову кћер Вукосаву приликом посете Рткову овековечио је Феликс Каниц записавши: “Једино је попова кћи својом лепотом и раскошношћу одеће претила да надмаши све што смо тога дана видели. Као роса свежа девојка блистала је у златом извезеним тканинама и са правим накитом на себи, који се у овим крајевима иначе ретко среће”⁴. Њен изабраник Сава Илић, пошто је постао капелан, па парох чубарски и планинички, студирао је права у Београду 1911-1913. године, да би октобра 1915, после смрти Петра Маринковића, био именован за свештеника у Рткову.⁵

Приповест о томе да су чланови породице Маринковић били свештеници у Корбову засигурно се не односи на период 1853-1869. године, када је црквени позив обављао Петар Јовановић. Тек године 1869, у оквиру новоформираног Кључког намесништва неготинског протопрезвитерства, за пароха корбовског постављен је Петар Маринковић. Већ 1870. поново се као свештеник у овој парохији појављује П. Јовановић. Од 1871. године ту је службу вршио Петар Маринковић, све до 1883, када је на његово место ступио Мијајло Игњатовић. По први пут у шематизму Округа крајинског, Ртково као парохија наводи се 1888. године и тада се, изузев као парох великоврбички, П.Маринковић помиње и као парох ртковски, закључно са

² Коста Јовановић, с. 233.

³ *Споменица Тимочке епархије 1834-1934*, с. 332; *Летопис цркве кладовске – храма светог великомученика Ђорђа победоносца, Баштиник* бр. 6, Неготин, 2003, с. 315.

⁴ Феликс Каниц, *Србија, земља и становништво*, Београд, 1987, друга књига, с. 485 /209/.

⁵ *Летопис цркве кладовске, Баштиник* бр. 6, Неготин, 2003, с. 315.

годином 1914. Тада је он означен само парохом ртковским, док се великоврбичка парохија уопште не евидентира.⁶

У Рткову је 1869. године рођен Димитрије Поповић, музички педагог, хоровађа Кладовске певачке дружине, чији је син Светолик, такође талентовани музичар, за време избеглиштва 1915. године упућен на студије у Италију и Француску. Крајем прошлог века, 1896. године на тлу Кладова светлост дана угледао је познати солиста Београдске опере Живојин Томић, родом из Рткова. Концем XIX века у истом крају стасавао је и Ђорђе, изданак породице Маринковић, кога ће бурна дешавања у Србији за време и после Првог светског рата заувек оставити у Француској. Судбине двојице од њих такође ће се једног тренутка сјединити у средишту Европе. Сезоне 1928-1929, поред Маринковића, на париској музичкој сцени био је присутан са низом солистичких концерата још један Кладовљанин, Живојин Томић – лирски тенор који је “са ширином у мелодијском таласању пленио и душу и слух француске публике”.⁷ Трећи од њих, Ђорђе Маринковић у Француској је нашао другу домовину.

Ђорђе Маринковић рођен је 19. 9. 1891. године у Корбову, од оца Јона, по занимању земљоделца, и мајке Флоре, као друго дете у породици.⁸ Крштен је у корбовском православном храму 29. 9. 1891. По сећању најстаријег мештанина Корбова из 2006. године, имао је браћу Милана и Драгутина, сахрањене на тамошњем гробљу.⁹ Један становник Велике Врбице, села на средокраћу пута између Кладова и Корбова, приповеда да су Ђорђа, “као сирмомашног дечака који дивно музицира, затекли на кључкој обали, пролазећи туда бродом, неки угледни Београђани; његов таленат толико им се допао, да су издејствовали да се школује у престоници, где је свирао код Краља”.¹⁰ Уколико би то имало чињеничног основа, боравак Ђорђа Ма-

⁶ *Шематизам Округа крајинског 1839-1924*, Неготин, 2005.

⁷ Архив Музеја позоришне уметности Београд, Фонд Живојина Томића, извод из критике др. Милоја Милојевића.

⁸ Упис рођења Ђорђа Маринковића извршен је на стр. 4, текући број 76 матичне књиге рођених за место Корбово. Информатор Предраг Ђорђевић, шеф општинског уреда у Корбову.

⁹ Казивање Љубе Стојковића “Гогоша” из Корбова, старог близу 90 година забележио је Благоје Празић из Корбова 1. фебруара 2006. године. Према Стојковићевом сећању, Ђорђе Маринковић је у више наврата посећивао Корбово, пошто је након Првог светског рата “по краљевом одобрењу” населио Француску; свирао је седам инструмената, “највише цитру”, био двапут жењен Францускињама, али без породе. За време боравка у родном крају причао је земљацима да је аутор песме “Тамо далеко” коју би им и отпевао са стихом “Тамо далеко, далеко крај Корбова”.

¹⁰ Према причи коју је Данко Јовановић из Кладова забележио 31. јануара 2006. године.

ринковића у Великој Врбици могао би бити повезан са службовањем Петра Маринковића у тамошњој парохији између 1883. и 1913. године. Према казивању његовог блиског рођака Љубомира Маринковића, Ђорђе потиче из сиромашне породице, био је музичар у оркестру Краљеве гарде, свирао је прво бубањ, а потом жичане инструменте и флауту.¹¹

Још једно, изузетно познато име у свету сликарства XX века, рођено и стасало на српско-румунско-бугарској тремеђи, као и Маринковић, Жил Паскин, по мајци пореклом из Србије /рођен у Видину 1885/, свој уметнички дар у Паризу двадесетих година нештедице је трошио на музицирање. У исто време када је Маринковић цитром крчио пут ка успеху, Паскин је свирао цез на првом инструменту талентованог Србина – бубњевима: по Монмартру, у локалима Шарлот Гардел'с или Принцеза Марфа.¹² Не располажемо подацима је ли уопште дошло до сусрета двојице уметника у Паризу, али је извесно да је специфични шарм њиховог приступа музичком изражавању морао имати дубоких корена у крви њихових предака, пореклом са српског поднебља.

Композиција Тамо далеко

Познато је да је Ђорђе Маринковић 1916. године са српском војском боравио на Крфу. За ту епизоду његовог живота везан је настанак једне од најлепших и најпопуларнијих српских песама “Тамо далеко”. Како се може прочитати на сајту *Наша Србија*, “од свих родољубивих песама, ‘Тамо далеко’ би се смела прогласити химном српског војника; преко Цера и Колубаре, са српском војском стигла је све до Солуна и Крфа; сви учесници Солунског фронта прихватају ову песму као своју; Енглези су је називали ‘*Far away over there*’, наши велики пријатељи Французи ‘*Au loin, au loin sur Corfu*’, Чеси и Словаци ‘*Tam v dali*’... Стела Франклин, аустралијска књижевница, ступила је 1917. у Болницу жена Шкотске на Солунском фронту; пи-

¹¹ Љубомир Маринковић, бродски капетан из Корбова, рођен 1949. године син је Љубомира, унук Владимира и праунук Милана – рођеног брата Ђорђа Маринковића: “Ђорђе је био три пута жењен, последња супруга била је Францускиња Магдалена, али није имао порода. У Краљевој гарди прво је био бубњар, а потом је сам тако добро научио да свира цитру да је приликом дворских концерата музицирао и на овом инструменту; за време боравка на Крфу, како се прича у породици Маринковић, Ђорђе је случајно сазнао да група Арнаута спрема атентат на краља, успео је да Његово величанство о томе буде благовремено обавештено, па му је касније, као знак захвалности, омогућен одлазак у Париз, ради музичког усавршавања” – забележено 12. 02. 2007. у Кладову.

¹² PASCIN 1917 People from America – *Judaica* (item 320094 <http://cgi.ebay.com/PASCIN-1917-People-from-America-Judaica>).

шући роман о страдањима српских ратника, она примећује шта Срби певају – 'Тамо далеко' – песму о селу, девојци, о земљи".¹³ О њеном култном значају за српски народ говори и околност да је Никола Тесла на вечни починак испраћен овом песмом у интерпретацији Златка Балокковића. Међутим, после Другог светског рата, од стране партијских званичника сматрало се јеретичким певати "Тамо далеко", будући да асоцира на монархију и Карађорђевиће. Жарко Петровић, популарни српски композитор лаких нота, сведочи да су његове интерпретације "солунских песама", 1970, у време заостравања Титове политике према "српским националистима" – "Тамо далеко", "Марш на Дрину", "Креће се лађа француска" – проскрибоване и ниједна српска грамофонска кућа није хтела да их објави. Тако се десило да многа домаћинства у Србији у то време поседују драгоцену колекцију песама једино захваљујући околности да загребачки "Југотон" седамдесетих година протеклог века није био "под присмотром" због ширења српског национализма.¹⁴ Но, свега пар година пре овог заокрета у партијским ставовима, овдашњу јавност уморило је питање ко је аутор песме "Тамо далеко".

У писму упућеном Радио-Београду 1966. године, након што је од Јована Јовановића из Кладова сазнао да је национална радиофонска кућа издала ову песму, Ђорђе Маринковић наводи: "Част ми је послати вам седам комада од мојих композиција, с надом да ће певачки хор снимити коју песму; захваљујем певачком хору из дубине душе што су снимили моју песму 'Тамо далеко'... Моју песму 'Тамо далеко' написао сам на Крфу 1916. године после нашег повлачења преко Албанске планине. Зато вас лепо молим да увек напишете моје име и презиме на програму после сваког извођења на Радију..."¹⁵

Како се испоставило, Ђорђе Маринковић је у Паризу пријавио и добио заштиту ауторског права песме "Тамо далеко", "за све земље света". На примерку публикације "Airs Serbes"/ "Српске арије"/, Edition G. Marinkovitch, 19. rue Lecluse Paris /17eme/, издате од стра-

¹³ <http://www.nasasrbija.co.yu/drvo/pesma2-3.htm>

¹⁴ Наведено према тексту Милорада Ћириловића у београдској *Политици* од 12. фебруара 2007, с. 8, посвећеном композитору Жарку Петровићу, под насловом: "Нису све јесени тужне". Иначе, између два светска рата композиција је објављивана на поливинилским грамофонским плочама са 78 обртаја, без навођења имена аутора: <http://forum.b92.net/index.php?act=Print&client=-printer&client>.

¹⁵ Текст објављен у београдском дневном листу *Политика експрес*, аутор Драган Гајер, под насловом "Ко је прави аутор песме 'Тамо далеко'? – Сва права у Паризу". Примерак текста Ђорђе Маринковић послао је 4. 7. 1966. године у Кладова Олги Малетић, кћери Јована Јовановића, са посветом: "Чувајте овај лист из новине за успомену с моје стране и од нашег тате, јер се говори о њему у овом листу. За успомену Олгици Малетић, Ђ. Маринковић, Париз 4. 7. 1966." Лист се налази у фонду Јована Јовановића, приватна збирка Данка Јовановића из Кладова.

не аутора 1958. године стоји упозорење: “tous droits d’execution de reproduction et d’arrangements reserves pour tous pays”. На почетку нотног текста унета је назнака “речи и музика Ђорђе Маринковић”, а текст музике са ставовима “Lente et expressiv”, “Mouv, de Valse Lente” и “Allegro”, гласи: 1. став – “Тамо далеко, далеко крај Дунава/ Тамо је село моје, тамо је љубав моја/; 2. став – “Зар је морала доћ та тужна несретна ноћ/ Када си драгане мој пош’о у крвави бој/ 3. став – “Черго моја чергице о’ чађава платна/ Ти си моја кућица сребрна и златна/ Гуди, гуди гудало поврх танких жица/ Уста су ми препуна, хај хај, лепих песмица”.¹⁶ И на посебно штампаном тексту “Ouvres de Georges Marinkovitch”, где се наводе и “Airs Serbes”, Маринковић је својеручно додао “Све су то моје композиције”.¹⁷

Околност да су у “Airs Serbes”/“Српске арије” унете три мелодије, поред две које чине интегралну целину – “Тамо далеко” и “Зар је морала доћ”, још и “Черго моја чергице”, послужила је да Ђорђе Караклајић, познати српски композитор популарне музике и шеф свих оркестара Радио Београда, 1966. године доведе у питање Маринковићево ауторство, посебно апострофирајући његове “ауторске позајмице” код песме “Моја мала гарава” – препознајући је као дело Исе Бајића “Синоћ ми драги долази” и “У мом селу најбеднији то сам ја” – препев мађарске песме из комада “Сеоска лола”.¹⁸ Што се тиче песме “Зар је морала доћ”, композитор Жарко Петровић примећује да се њена мелодија са руским текстом и данас може чути у Украјини: “Нису ли можда, руски артиљерци, они који су заједно са Србима бранили Београд 1915. оставили ову мелодију, а наша војска је пренела у Солун и на Крф? Можда су тако у једној верзији песме спојена два дела у једну композицију?!”¹⁹ Петровића донекле демантује бивши председник владе Милан Стојадиновић, када у својим мемоарима сведочи да су “песме почетком рата, у Београду, биле ратничке и осветничке, док су ове на Крфу биле тужне и код њих је преовлађивао сентиментални тон”.²⁰ По питању словенских корена мелодије “Зар је морала доћ” нема спора али они, сами по себи, не искључују ауторске претензије једног српског ствараоца.

¹⁶ Ову публикацију Маринковић је послао на дар свом пријатељу Јовану Јовановићу, приватна збирка Данка Јовановића Кладово, Снимак Маринковићевих композиција може се наћи посредством Интернета;

<http://www.disquesanciens.compl/cgi-bin/chfr.pl?genre+INSTRUM>
Identifiant 31698, Genre INSTRUM, Divers: CITHARE, Compositeur P.75361/362,
Interprete: MARINKOVITCH G. Titre: DOUCES ILLUSIONS/AIRS SERBES,
Format: 78T25, Label: ULTRAPHO, Record: AP 508, Etat: Disque, Prix 12 eur.

¹⁷ Збирка Данка Јовановића, Кладово.

¹⁸ Текст Драгана Гајера у *Експрес политици* из 1966.

¹⁹ Жарко Петровић, www.ojkrajino.com/diskusije/viewtopic.php?p.

²⁰ Милан Стојадиновић, Ни рат ни пакт, *Глас јавности* од 3. јула 2002, 52. наставак фелтона који садржи мемоаре Милана Стојадиновића.

Као потенцијални аутори песме “Тамо далеко” у српској јавности означавани су још и Милан Бузин, капелан Дринске дивизије, др. Димитрије Марић, лекар III пољске болнице Шумадијске дивизије и Михајло Заставниковић, учитељ у Неготину. Заставниковић је 1926, четири године пошто је Маринковић у Паризу заштитио ауторска права, у Неготину објавио следећи текст истоимене песме: “Тамо, далеко, где плави Дунав сја/ Тамо је земља моја, тамо је Србија!/ Тамо, далеко, далеко крај мора/ Тамо је село моје, тамо је љубав моја./ Ајдемо душо, да живимо срећно ми/ Јер младост пролази бурно и живот несрећни./ Тамо далеко, на Крфу живим ја/ Ал’ опет зато кличем: ‘Живела Србија!’”²¹ Такав текст публиковала је београдска *Експрес политика* 1966, отварајући својеврсну јавну расправу о ствараоцу текста и композиције. Године 2002. београдски *Глас јавности* донео је фељтон из пера Жарка Петровића “Кад је музика ратовала”. Први и други део фељтона посвећени су овој песми. За разлику од Заставниковићевог текста из неготинске збирке песама од пре осам деценија, Петровић објављује “ретуширану верзију” под насловом “Стихови: Михаило Заставниковић, Запис: Жарко Петровић”: “Тамо далеко/Далеко од мора/ Тамо је село моје/ Тамо је Србија/...Без отаџбине/ На Крфу живех ја/ Али сам увек клиц’о:/ Живела Србија!”. Петровићева верзија “Заставниковићевих стихова” изоставља из првобитног текста за који је именовани пледирао да је аутор, “компромитијуће” фрагменте као што су: “далеко крај мора /је моје село, српско!/?”, “ајдемо душо да живимо срећно ми/ јер младост пролази бурно и живот несрећни/”; то као да му није довољно, већ се уклања и део у коме се помиње место, тамо далеко, “где плави Дунав сја”.²²

Насупрот Маринковићевој, рекли бисмо логичној, природној верзији, који своје српско село и љубав препознаје “далеко крај Дунава”, Заставниковић их у издању из 1926. године смешта “далеко крај мора” /!?!/. И конструкција о “плавом Дунаву који сја” као месту песникове земље чини се проблематичном, поготово што та импресија о битној одредници за Србију не би требала бити својствена чо-

²¹ Михајло Заставниковић, збирка *Краљева суза*, Неготин 1926. Јован Танасијевић о Заставниковићу, наводећи да је као учитељ службовао у неготинском селу Смедовцу 1898. а затим у Прахову и Радујевцу, казује: “Издао је и неколико књига, од којих су најпознатије ‘Кроз Албанију’, ‘Солунски дани’ и ‘Краљева суза’. У њима углавном описује страдање српског војника... Ипак, најпознатија му је песма ‘Тамо далеко’, која се и дан-данас пева и која се уздигла до неформалне химне. Познато је да је песник Војислав Илић Млађи убио жену због виолинисте који се ноћу прикрадао њеном прозору. Тај виолиниста био је песник Михаило Заставниковић” – Јован Танасијевић, *Руска голгота, Баитиник* бр. 8, Неготин, 2005, с. 185, напомена 1).

²² Београдски дневни лист *Глас јавности*, <http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2002/12/04>; <http://www.ojkrajino.com/diskusija/viewtopic.php>.

веку чији су корени порекла, иако је био учитељ у подунавском Прахову, далеко од Дунава, реке којој иначе не доликује да му суштативно својство буде “вода која сија”. Да се можда ради о невештој компилацији више верзија коришћених од Срба у изгнанству, поред реченог, могао би указивати и драстичан диспарат броја слогова у трећем – 11, у односу на четврти стих – 14. Исти проблем појављује се и у односу петог и шестог стиха. Извесно је да се у грчком егизлу певало више верзија стихова песме “Тамо далеко”, што је учинило изнимно сложеним разрешење питања ауторства. Тако се у књизи *Голгота и васкрс Србије* на два места наводе различите верзије текста. У првој се помињу море, Дрина, Колубара, Тимок, Морава, Бетиња /али не и Дунав!/, а Крајина је препознатљива по стиховима “Тамо где Тимок поздравља Вељков град, /Тамо ми спалише цркву, у којој се венчах млад.”²³ Друга верзија дата је само фрагментарно, уз навођење речи: “Кажу да нас је песма одржала. Када и како, не знам сигурно. Мислим да се то односи на нашу народну песму и наше гусларе, али знам да је тих тешких избегличких и ратничких дана песма доиста била једна од главних духовних намирница. Са свих страна чула се песма. Најчешће групна: ‘Тамо далеко, крај плавог Дунава...’”²⁴ “Далеко крај Дунава” је део стиха истоветан оном који Ђорђе Маринковић употребљава у својој ауторизованој песми.

Током изгнанства српске војске певало се више верзија стихова, прилагођаваних, између осталог, осећањима војника из одређених српских регија. Зато је било оправдано да “еклектичка верзија”, за разлику од оне која је до данас опстала, набрајајући чак пет река и Шумадију понаособ, буде прави мали “српски географски лексикон”. За композицију у односу на коју је Маринковић полагао ауторске претензије, ствар је, макар након рата, сведена на рационалну емотивну и “мелодијску меру” асоцирањем на српску груду кроз “рекогносцирање” његовог родног села крај Дунава. Није тешко закључити да је слика исте реке “која сја” бледи резултат покушаја да се начини разлика у односу на иначе сасвим природну и лако при-

²³ *Голгота и васкрс Србије 1916-1918*, група аутора, Београд, 1971, с. 107. Песма гласи: *Тамо далеко где лимун цвета жут, / тамо је српској војсци једини био пут. / Тамо далеко, далеко од мора, / Тамо је село моје, тамо је Србија. / Тамо где Дрина уништен кваси гај, / Тамо су моји двори и мили завичај. / Тамо где душман све руши, обара, / Тамо су мили моји, тамо је Колубара. / Тамо где Тимок поздравља Вељков град, / Тамо ми спалише цркву, у којој се венчах млад. / Тамо где тиха путује Морава, / Тамо ми икона оста, тамо је моја слава. / Тамо у брда, Бетиње где је пут, / Тамо ми суза мајке прелива сваки кут. / Тамо где Србу сунце већ не сија, / Тамо је срце наше, славна Шумадија.* Прва четири стиха, указујући на судбинску нит “српског пута” и даљину отаџбине, успешно су се уклопила у савремене верзије ове композиције, поставши делом најпознатије српске песме.

²⁴ Исто, с. 121.

хватљиву, већ постојећу конструкцију: “крај Дунава”. Једна од надограђених лирских нити на наведене географске појмове везана је за Вељков град – Неготин и/или нешто удаљеније место, “где га Тимок поздравља”. Народни песник управо на том месту постигао је кулминацију излива емоција, успешно градирану сликама “уништеног гаја”, “рушења и обарања свега”, “остајања иконе и славе уз Мораву” и “преливања сваког дела пута мајчиним сузама”. Уз помињање Вељковог града спеван је стих: “тамо ми спалише цркву, у којој се венчах млад”. Такав израз помешаних љубавних и верских осећања, идеално је погодовао јачању српског борбеног духа, али се након окончања ратног сукоба испоставио пренаглашеним, као уосталом и цела “географска” верзија, те га долазећа времена нису одржала са значењем стиховне подлоге одраније прихваћене мелодијске форме.

Занимљиво је да наследници Михаила Заставниковића нису спорили Ђорђу Маринковићу ауторство композиције, предлажући му чак поравнање. У писму сачињеном искључиво писаћом машинном, датираном 24. априла 1967. у Деспотовцу, Славољуб Ј. Драгићевић пише Ђорђу Маринковићу: “Као пуномоћник Заставниковић Заге, професора из Светозарева, овлашћен сам да Вам упутим овај захтев. Отац моје властодавке, писац је текста за песму 'Тамо далеко', на чији сте текст Ви компоновали музику. У вези овога и да не би дошло до непотребног спора између поменутих наследница и Вас лично, користим ову прилику да пренесем њихове жеље да су вољне да се са Вама поравнају о правима која им припадају по закону, те се због тога умољавате да ми одговорите о предњем захтеву мога властодавца и њене сестре Радмиле. Уколико не будете спремни да се поравнате са мојим властодавцима, бићемо принуђени да поведемо спор ради остваривања ауторских права која нам припадају. Пуномоћник, Драгићевић Ј. Славољуб, Деспотовац, улица Радничка број 25/1. Препоручено.”²⁵

Извесно је да Маринковић није прихватио понуђену нагодбу за својеврсну деобу права ауторства песме “Тамо далеко” са текстописцем Заставниковићем. Већ наредне године – 1968, издао је у Паризу партитуру за ову композицију са знацима: “*Tamo daleko – musique de Georges Marinkovitch; paroles de Georges Marinkovitch*”.²⁶

²⁵ Фонд Јована Јовановића, приватна збирка Данка Јовановића, Кладово. По сећању Љубомира Маринковића, спор у Србији вођен око права ауторства композиције “Тамо далеко” крајем шездесетих и почетком седамдесетих година, резултирао је тиме да никоме од троје претендената није одобрена заштита ауторских права.

²⁶ Национална библиотека Француске, Париз – Catalogue Bn-Opale plus, Notice bibliographique – <http://catalogue.bnf.fr/servlet/biblio>.

Француски опус Ђорђе Маринковића

Изуев ове најпознатије српске песме, Ђорђе Маринковић је за време рада у Паризу, почев од 1920. године, у својству композитора и музичара, изванредног инструменталисте на цитри, публиковао мноштво популарних композиција, од којих је један део створен на основу његових импресија из родног краја и изгнанства на Крфу. Уколико имамо у виду податак из увода његове “Нове рационалне и комплетне методе за тиролску цитру”, где је јавности представљен као “знаменити инструменталиста на цитри и дипломирани професор”, а по којем му је “једнога дана 1916. године, у планинама Албаније, цитра спасила живот”, могли бисмо устврдити да је овај древни инструмент Маринковићева судбина.²⁷ Управо цитра, уместо очекиваних у таквим ситуацијама гусала, послужила је и Маргерит Јурсенар да у причи *Крај Марка Краљевића* призове сећања епског јунака на херојску прошлост. Вероватно је то било зато, казано речима велике француске књижевнице, јер рески, надвременски звук овог инструмента “у неподношљиво плавом небу” надвладава “узвике, позиве, блејање јагњади, помешане са молитвама за спасење душа”.²⁸

Десетак штампаних издања Маринковићевих музичких дела приступачно је и данас у Србији, захваљујући композиторовом дугогодишњем пријатељству са Јованом Д. Јовановићем, за којег су га везивале успомене из детињства /Јовановић је рођен 1885. у Корбову/, заједнички боравак у Паризу 1920, те потоњи Маринковићеви обиласци родног краја. Приликом посета пријатељу у Кладову или поштом, Маринковић је редовно Јовановићу и његовој кћери Олги, уз пригодне посвете, поклањао нотне текстове својих ауторских радова. Исто је чинио и дарујући своје рођаке у Корбову, па се једна богата колекција плоча са Маринковићевом музиком, углавном издања грамофонске куће “Одеон”, чува у њиховој породици.

Најстарије објављено дело којим располаже збирка Јована Јовановића је валцер “Слатке илузије” – “Douces illusions”, компонован на текст Робера Лакроа де л’Исла 1931. године, са посветом од 19. 6. 1967. године: “за успомену Олгици и њеној фамилији”. На насловној страни издања је велика фотографија аутора са цитром, снимљена 1931. године. Цитра је, премда Словенима изузетно блиска, у то време била готово егзотични инструмент у земљама западне Европе, па ју је Маринковић одабрао за репрезентативно приказивање својих дела, што ће у следећим временима обележити његову каријеру. Изнад почетка нотног текста “Слатких илузија” Ђ.Маринко-

²⁷ Наведено према подацима прибављеним љубазношћу Одељења за репродукцију Националне библиотеке Француске у Паризу, а посредством Француског културног центра у Београду, одељак медијатеке.

²⁸ Маргерит Јурсенар, *Осмех Краљевића Марка*, Београд, 1980, с. 111. и 113.

вић је својеручно записао “посветио сам ову песму слепим јунацима од 1918. године”.²⁹ Мотив његове инспирације могао би имати везе са околношћу да је Маринковићев земљак Вељко Рамадановић /рођен у Корбову 1874. године/, човек који је прилагодио Брајеву азбуку за употребу на српском језику, током изгнанства у Бизерти основао школу за слепе.³⁰

Од радова са српском тематиком, Маринковић је публиковао нотне текстове композиција популарног модерног стила “самба степа” – “Fete au village Serbe” 1958, “ча ча ча”: “Draga-Daro”, 1960, “Rosana mia” 1960, “Cha-cha-Hora” 1959, “Cha cha Kolo” 1959, као и нешто старије “Mon Village, c’est mon amour”, “Adieu de l’Exile /ou Adieu mon petit village/”, валцер “Un matin sur le Danube” 1958, “Retour d’une fouge”, валцер 1957, “Coule o beau Danube”...

Предмет посебних издања су илустроване нотне публикације са насловима: “Mon premier menuet, pour violin ou flute, avec accompagnement de piano, par Georges Marinkovitch” – Editions Ricordi Paris 1951, “Valse de Joie, paroles de Henri Lemarchand, musique de G. Marinkovitch” – Edition Georges Marinkovitch, 19. rue Lecluse Paris /17e/ 1959, “Shante ma Tyrolienne- valse tyrolienne, Flotte joli bateau- valse viennoise” – Edition Georges Marinkovitch 1956.

Маринковић је одштампао и летак под насловом “Ouvres de Georges Marinkovitch: L’Attente, A travers la Foret, Au Soleil couheant, Amour Fraternel, Adieu de l’Exile, Airs Serbes, Bereeuse, Le Coeur qui soffre, Calme calme mon coeur, Concertino, Dernier Soupir, Douces illusions, Eliana, Jalousie, Joyeuse Soiree, Loin du Payus, La Mort d’un Heroes, Ma petite Brunette, Mes tendres Souvenirs, Nostalgie, Le Plaisir de la danse, Pour toi toujours, Pourquoi tanta de tristesses, La Priere des petits Mendiants, Regrets, Revanche, La Reve du Berger, Soir d’Automne, Souvenir du Passe, Sous les Pommiers en fleurs, 1 ere Sonate, 2 eme Sonate, Theme Varie, Les tout petits espoirs, Tu n’as jamais compris, Emporte ces Fleurs, En traversant les Pres, Comme je l’ai reve, Coule o beau Danube, Trio No.1, L’Escapade, Mon Village c’est

²⁹ Исто. Истоветну фотографију и текст “Слатких илузија” са званичном одштампаном посветом “Dedice aux Glorieux Aveugles de la Guerre” Ђорђе Маринковић поклонио је и Јовану Јовановићу, за време боравка у Кладову 23. јула 1934. године. Како углавном наводе енциклопедијске одреднице, цитра је жичани инструмент са плитком резонаторском кутијом код којег се жице окидају или ударају. Обична аустријска/тиролска цитра правоугаоног је облика и има 30-40 жица а приликом музицирања поставља се на колена или на сто. Неколико мелодијских жица прелази преко врата са чивијама; лева рука инструменталисте скраћује ове жице, док их десна рука окида прстима и прстеном на палцу. Цитра је и генерички појам за жичане инструменте чије су жице затегнуте преко рама који нема никакав врат ни продужетак.

³⁰ Видети: Небојша Јовић, Вељко Рамадановић отац српске тифлопедагогије, *Баштиник* бр. 4, Неготин, 2001, с. 151-152.

mon amour, Le Chant des Vainqueurs, Fleur d'Argentine, Les dernieres feuilles, Une bonne Bouille, Java de la Puree, La Java du Bon-Bock, La Valse Rose. На листу поклоњеном Јовану Јовановићу исписао је својеручно. “Све су то моје композиције”.³¹

Попис његових дела шездесетих година прошлога века обухвата и “Извод из издавачког каталога Ђорђа Маринковића”, према врстама композиција: “1. Marches: Le pas des Vainqueurs, La marche du commandant, C'est l'avia; 2. One-step: Le plaisir de la danse, La course a monthlery, Jeunesse dansez; 3. Fox-trot: Petit blacko, Osny-fox; 4. Rumbas: La rumba du diable, Cocha- mamba, Rumba du harem, Chargin de Creole; 5. Sambas: Samba del mare, Je danse la samba, Fete au village Serbe, Joyeux argentins, Samba del porto, Au – son du tonnere, Belo Horizonte; 6. Tangos: Tu es tout pour moi, C'est vous que J'adore, Vous verrai-je encore, Anima cara, Tu viendras ce soir, Mon amour Je t'appelle, Tango del mio core; 7. Valses: Coule o beau Danube, Un matin sur le Danube, Le reveil des flots, Mon reve s'enfuit, Retour d'une fugue, Brise nocturne, Valse de joie, La valse a jo-jo, La voix du Tyrol, Adieu Katuchka, Mes tendres souvenirs, Vol des libellules, Le paradis au village, Beaute Tyrolienne, Jalousie /valse boston/, Les vagues nous bercent, Ecoutez le Tyrol; 8. Javas: La java des rouyzars, La java du bon bock, Mon vieux totor, Le retour en dansant, Le java des poulbots, La java des picards /Gd.succes/; 9. Paso-doble: La parade des picadors /grand succes/, Torna cavalero, Venga toros, Ole corrida, Jata Gitana, Hermosa Paquita, Bella Zingara, Las castanuelas, Orgullo del toro, Furia del toros”.³²

Шездесетих година Ђорђе Маринковић публиковао је нотне записе композиција “Дођи драга дођи” /1968/, “Oh Serbie /1966/, Seul dans ma detresse /1966/.³³ Из тог периода датирају и његови носачи звука: “Cithares vieonnoises – Marinkovitch et son Ensemble”, 33 обртаја, затим LP “Exodus a la chitare” са композицијама Exodus, Les fiances d'auv, Jalousie i Adieu Katuchia, плоча на 45 обртаја “Georges Marinkovitch et son enemble” са нумерама La nuit se leve, Airs Serbes, Nos tendres, Souvenirs, Le plaisir de la danse....³⁴

Један од најпопуларнијих Маринковићевих радова је “Марш гладијатора”, објављен у париском издању 1962. године, “за хармонику, виолину и алт саксофон”, накнадно дописиван и за “другу виолину”, чији се текст исписан руком аутора такође налази у заостав-

³¹ Фонд Јована Јовановића, збирка Данка Јовановића, Кладово.

³² Исто.

³³ Француска национална библиотека Париз, Catalogue Bn-Opale Plus-Liste des notices: <http://catalogue.bnf.fr/servlet/notices...>

³⁴ <http://catalogue.bnf.fr/servlet/biblio;>

<http://cgi.ebay.fr/GEORGES-MARINKOVITCH-A-LA-CITHAR.>

штине Јована Јовановића. Већ 1963. године ова композиција уврштена је у програм приказивања позоришног комада “On demande un menage”, извођеног уз патронат Савеза париских железница. У оквиру првог чина, оркестар под диригентском палицом аутора Маринковића, како је назначено у најави програма, изводио је управо “Марш гладијатора”.³⁵

Дело Ђорђа Маринковића било је на одговарајући начин презентирано код француске публике средином протеклог века, углавном захваљујући предузимљивости и истанчаном осећају аутора за модерне популарне музичке трендове. Тада су се у Паризу неретко могли чути и тактови музике инспирисане лирским тоновима успомена на кладовски Кључ, али и херојским страдалништвом српских ратника у Првом светском рату, да би у најблиставијој фази његове каријере ауторско дело, знано и по псеудониму Georges Mariel, постало европски синоним музицирања на цитри.³⁶ Од његових биографских података презентованим кроз каталог Француске националне библиотеке у Паризу – “напомене о личности аутора” – расположиви су тек фрагменти: “Аутор интерпретатор и композитор, инструменталиста и професор цитре, српског порекла, у Француској од 1920. године, држављанство Француске, рођен 18., умро 1977.”³⁷

Данас је Маринковић готово заборављен “тамо далеко” у свом родном крају, док је на десетине интернет сајтова преплављено понудама продаје његових издања, од Француске, преко Шпаније, до Немачке, Велике Британије и Јапана. Тако, примера ради, *Каталог звучних снимака* Националне библиотеке Шпаније садржи одредницу: “аутор – Караш Антон /1906-1985./; аутор Маринковић Ђорђе, интерпретатор; наслов Кафе Моцарт, валцер; Хари Лајм/Антон Карас; издавач – Барселона: грамофонска компанија Одеон /1950/; напомена:

³⁵ Фонд Јована Јовановића, збирка Данка Јовановића, Кладово, Занимљиво је да је интерпретација истоименог марша, свега десетак година после Маринковићевог извођења, један од драгуља у музичкој заоставштини познатог клавијатуристе Рика Вејкмена. О делу снимљеном за албум “Рапсодије” 1979. године, Вејкмен каже: “Марш Гладијатора садржи можда најдивљији, најабразивнији и најхаотичнији “синти соло” који сам икад чуо”.

³⁶ Стеван Станић у поговору збирке *Осмех Краљевића Марка* (Београд, 1980, с. 124), наводи да је Маргерит Јурсенар “из поштовања према писаној речи и своје старо контовско презиме *de Crayencourt* анаграмом изменила у *Yourcenar*”. На готово истоветан начин поступио је Јулиус-Јул Пинкас, велики париски сликар, рођен у Видину 1885, мењајући из “уметничких разлога” презиме у Паскин, тако да Ђорђе Маринковић није био изузетак своје презиме преименујући у Мариел, нешто због лакшег изговора у Француској, а у знатној мери због чињења имена једног музичара довољно мелодичним да би се тиме изразио и респект према таленту којим је обдарен.

³⁷ Француска национална библиотека Париз, каталог Bn-Opale Plus <http://catalogue.bnf.fr/servlet/autorite>.

Ђорђе Маринковић, солиста на цитри; филмска музика”.³⁸ На сајту “Priceminister” актуелна је понуда: “Хари Лајм тема/Кафе Моцарт валц; Маринковић Ђорђе; два изванредна аранжмана филма 'Трећи човек' са Ђорђем Маринковићем, цитра соло”.³⁹ Није нескромно рећи да је Маринковићева цитра постала заштитни знак антологијског филма Керола Рида, екранизованог према роману Грахама Грина.

Његови снимци за чувену издавачку кућу RCA обједињени у наслову “Cithare-fascination” за англосаксонско подручје, или под именом оркестра “Georges Marinkovitch Son Ensemble”, за франкофонске земље, као и уџбеници, партитуре “Methode de Chitare Chromatique- Triangle” и “Methode de chitare Tyrolienne”, већ су део европске музичке историје.⁴⁰ Опус Ђорђа Маринковића чини благодарним осећај припадности поднебљу чији су племенити издаци давно превазишли границе просечности.

Ranko Jakovljević, Kladovo

THERE, FAR AWAY – THE OPUS OF DJORDJE MARINKOVIC

Summary

Like numerous talented Serbs of the early 20th century, Djordje Marinkovic tied his carrier to France. Numerous musical pieces that he authored represent a result of his attempts to merge homeland inspiration and modern experimental trends. This paper presents his possible family roots, the authorship of the central Serbian song “There, Far Away” and his creative period in France.

Key Words: Djordje Marinkovic, “There, Far Away”, Music, Zither, Key, Paris

³⁸ <http://www.bne.es/cgi-bin/wsirtex?FOR=WBNBIBT1&VIS=W09...>; “Хари Лајм” тема Антона Караша илуструје следеће редове романа Грахама Грина: “...Хари је био заиста духовит. Знате, могао је да буде и одличан композитор лаке музике само да је се потрудио. Почео је да звижди једну мелодију – учинила ми се некако чудно познатом – Увек је се сећам. Видео сам како је Хари пише. У року од цела два минута на полеђини омота за писма. То је увек звиждукао када је размишљао о нечему. То је био његов потпис у нотама. – По други пут је зазвиждао мелодију, и онда сам се сетио ко ју је написао – наравно да то није био Хари. Умало му то нисам рекао, али чему би то послужило? Мелодија је затреперила и изгубила се.” – Грахам Грин, *Трећи човек*, Београд, 1961, д. 23.

³⁹ <http://www.priceminister.com/offer/buy/50639080/Marinkovitch-G...>

⁴⁰ <http://bide-et-musique.cdandlp.com/artist/13-0-0/1/1/georges-marin...>

<http://www.di-arezzo.es/partitionis-de-Marinkovitch.html>;

<http://www.cdandlp.co./listing/2/17282-1305-0/0-1/SAMMY-othe>